

Homo Economicus

BOKANMÄLAN

Det är inte särskilt ofta det kommer en avhandling på svenska om nationalekonomi från en teologisk institution. Därför var det med stor nyfikenhet jag läste Malin Löfstedts avhandling *Modell, människa eller människosyn? En analys av kritiska perspektiv på bilden av människan i neoklassisk ekonomisk teori*. I avhandlingens ges den ekonomiska människan, eller *homo economicus*, en blyxtbelysning ur ett institutionellt, feministiskt, afrikanskt och kommunitaristiskt perspektiv. Det är således med breda penseldrag som Löfstedt beskriver och analyserar en del av kritiken av nationalekonomin.

Föremålet för Löfstedts analys är den ekonomiska människan i neoklassisk nationalekonomi och syftet med analysen är trefaldigt. För det första vill hon försöka förstå bilden av människan i neoklassisk nationalekonomi. För det andra vill hon kritiskt granska de argument som riktats mot denna bild och analysera grunden för kritiken. Slutligen vill hon undersöka om nationalekonomernas respektive kritikernas bild av nationalekonomin ska förstås som en människosyn, en beskrivning av människan eller ett metodologiskt angreppssätt som inte behöver ha något med verkliga människor att göra.

När det gäller förståelsen av den ekonomiska människan i neoklassisk nationalekonomi blir beskrivningen ganska knapphändig. Löfstedt baserar sin förståelse av den ekonomiska människan på den bild som framträder i några svenska grundläggande läroböcker i nationalekonomi. Detta innebär tyvärr att mycket av den nationalekonomiska

forskning som sker i dag lämnas utanför analysen. Det är viktigt att ha detta i åtanke när man läser Löfstedts avhandling, eftersom det annars är lätt att som nationalekonom bli indignerad över att kritiken av den neoklassiska ekonomiska människan ibland blandas samman med en kritik mot nationalekonomin i allmänhet.

Den ekonomiska människan är dock en idé som inte nödvändigtvis är sammankopplad med nationalekonomin. Den ekonomiska människan fanns före den neoklassiska nationalekonomin och kommer att leva vidare efter den neoklassiska nationalekonomin. Inom den moderna nationalekonomin håller den ekonomiska människan på att växa upp och blir alltmer lik vanliga människor. Men detta hindrar inte att den ekonomiska människan oförändrad kommer att fortsätta leva ett eget liv långt utanför nationalekonomin.¹ Till exempel är det senaste steget i den ekonomiska människans karriär ett in hopp i populärkulturen till tonerna av Peps Perssons sköna reaggegung (låten "Homo Economicus" på Peps Perssons skiva *Äntligen* som släpptes 2005).

Presentationen av de kritiska perspektiven på nationalekonomin är dock mer intressant. Löfstedt presenterar kritik utifrån fyra olika perspektiv – ett institutionellt, feministiskt, afrikanskt respektive kommunitaristiskt perspektiv. Trots de skilda perspektivens olikheter har kritikerna gemensamma nämnare, vilket Löfstedt poängterar i slutkapitlet. Det är också intressant att konstatera att väldigt mycket av kritiken som Löfstedt tar upp har trängt in i nationalekonomins huvudfåra – institutioner, spårbundenhet, obetalt hushållsarbete, begränsad rationalitet, altruism, sociala normer och moral, sociala nätverk m m

Malin Löfstedt:
Modell, människa eller människosyn? En analys av kritiska perspektiv på bilden av människan i neoklassisk ekonomisk teori (doktorsavhandling), *Uppsala Studies in Social Ethics* 31, Uppsala Universitet, 2005, 186 sidor, ISBN 91-554-6222-7.

¹ Nationalekonomer har dock fortfarande ett ansvar för att den ekonomiska människan lever vidare – framförallt genom att den grundläggande undervisningen i nationalekonomi inte har förändrats i den takt som nationalekonomin håller på att förändras.

– allt detta är sådant som de kritiker som Löfstedt tar upp tycker saknas i nationalekonomin, men som många nationalekonomer numera betraktar som centrala och viktiga begrepp och företeelser.² Eftersom föremålet för Löfstedts analys är den neoklassiska nationalekonomin bortser hon dock helt från dessa utvecklingstendenser. Trots detta lyckas inte Löfstedt med sitt syfte att ”kritiskt granska de argument som riktats mot denna bild” (s 15). Presentationen av kritikerna är huvudsakligen deskriptiv och kritikernas argument granskas kritiskt i mycket liten utsträckning.

Förutom presentationen av nationalekonomins kritiker är avhandlingens kanske intressantaste del diskussionen kring förhållandet mellan modell, människa och människosyn.

Löfstedt argumenterar för att det finns oklarheter gällande hur modellen om den ekonomiska människan förhåller sig till verkliga människor och till människosynsbegreppet. Hon argumenterar för att dessa oklarheter kan förklara en del av oenigheten mellan nationalekonomer och dess kritiker. Nationalekonomer ser i första hand den ekonomiska människan som en teoretisk modell som är ”en tillräckligt bra beskrivning av verkliga människor för att fungera vetenskapligt” (s 164), medan kritikerna ser en mer direkt koppling mellan modell och verkliga människor. Mycket av kritiken mot nationalekonomin handlar därför om att den ekonomiska människan inte stämmer överens med hur verkliga människor beter sig. Kritikerna gör ofta en direkt koppling mellan modell och verkliga människor, medan nationalekonomer vanligtvis anser att kritiken ”skjuter över målet i och med att den

likställer modellen med människan” (s 170).

Löfstedt gör vidare en distinktion mellan *människokunskap* och *människosyn*. Människokunskap handlar om påståenden om människor som är empiriskt prövbara, medan en människosyn delvis består av människokunskap, men också handlar om påståenden som är mycket svåra, eller principiellt omöjliga, att pröva empiriskt. Ett exempel på ett människosynsantagande som är relevant för nationalekonomin är huruvida människan i första hand är en atomistisk individ eller en social varelse som är en del av ett kollektiv. Löfstedt menar att modellen om den ekonomiska människan i sig inte utgör någon människosyn, men däremot att “[e]ftersom modellen är en del i en historisk, liberal idétradition som betonade rationalitet, individens frihet och egenintresse är det rimligt att hävda att modellen i grunden bygger på människosynsantaganden” (s 72). Hon menar också att förhållandet mellan modell och människosyn är viktigt för att förstå kritiken av nationalekonomerna eftersom det i grunden handlar om oenighet i människosynsfrågor. Hon argumenterar för att en gemensam nämnare för kritikerna är att de inte delar människosynen som ligger bakom den ekonomiska människan. Ett exempel är nyss nämnda distinktion mellan människan som atomistisk individ eller social varelse. De flesta nationalekonomer skulle nog närmast förknippas med den förstnämnda synen, medan många kritiker – framförallt de kommunitaristiska – argumenterar för att människan i första hand är en social varelse.

Löfstedts avhandling tar ett mycket brett grepp och har stora ambitioner.

² Den slutsats jag tycker att man ska dra av detta konstaterande är inte att nationalekonomer inte ska lyssna på kritikerna, utan man ska ta deras kritik på allvar och se den som en källa till inspiration för utveckling av nationalekonomin (i synnerhet eftersom mycket kritik verkar föregå utvecklingen inom nationalekonomin).

Det är en mängd kritiker som presenteras och tyvärr blir därför analysen lite väl ytlig. Men trots detta är det en intressant och lättläst avhandling som jag tror nationalekonomer kan ha nytta av både

för att tillgodogöra sig nya perspektiv och få idéer för egen forskning.

Robert Östling, doktorand,
Handelshögskolan i Stockholm